
Palach? Hamletovské drama dneška

Palach? Hamletovské drama dneška

16.1.2009, rubrika: Rozhovor, strana: 13, autor: JAN GAZDÍK

Kdy se Jan Palach rozhodl pro sebeupálení? Co dělal krátce před smrtí? Historikové znají odpovědi teprve teď

16. ledna 1969 se ve 14.30 upálil pod Národním muzeem v Praze student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach. Protestoval tím proti okupaci Československa armádami Varšavské smlouvy. Historik Petr Blažek se Palachovi věnoval poslední dva roky.

*

Zrekonstruoval jste sebeupálení Jana Palacha. Jaké byly poslední hodiny předtím, než to udělal?

Ráno šestnáctého ledna devětašedesát přijel do Prahy na někdejší nádraží Těšnov. Odtud odjel na studentské koleje, kde napsal několik dopisů. Nikdo z jeho přátel si nevšiml ničeho neobvyklého. Ví se dokonce i to, kde si koupil dvě nádoby, kde si opatřil benzin... Věděl naprosto přesně, co dělá.

* To se asi nedá číst v klidu. Ohromilo vás něco při studiu dokumentů?

Snad jedna „maličkost“: lékaři i zdravotní sestry vypovídali, že strašně popálený Palach si je svým vystupováním získal. Musel mít neuvěřitelnou vůli. Nelidsky trpěl, a přesto se držel svého cíle - vyburcovat společnost k protestu proti okupaci Československa.

* Proč zkoumá pětatřicetiletý historik události, které - na rozdíl od svých rodičů - nezažil?

S jeho jménem jsem se seznámil až při Palachově týdnu v lednu před dvaceti lety. Tedy ještě za totality. Jeho tragédie mne jako šestnáctiletého studenta provokovala, ale moc jsem jí nerozuměl. Na jedné straně se v oficiálním tisku objevovaly články o svedeném a pomýleném studentovi, pravý opak tvrdilo vysílání Svobodné Evropy. Postupně jsem si uvědomil, že jde o neobvykle konfliktní téma. Sebeupálení jako nátlak ke společenské změně, kdy se cíl stává pro člověka důležitější než jeho život, je natolik hraničním činem, že ho lidé i dnes chápou jen s obtížemi.

* I to je ten důvod, proč jste začal Jana Palacha zkoumat?

Nejen kvůli tomu. Jeho čin nabízí různé výklady - filozofické, teologické i morální. Jako historika mne především zajímá, jak se ten čin vlastně odehrál. I když Palachův vyvolal ve své době celosvětový ohlas a bylo o něm napsáno obrovské množství článků, až na výjimky se nikdo nezabýval podrobnější rekonstrukcí toho, co se u Národního muzea 16. ledna 1969 stalo. Nevěděli jsme, jak se Jan Palach na svůj protest připravoval a jak strávil poslední hodiny. Tohle dosud prázdné místo bylo nutné zaplnit.

* Filozofická fakulta Univerzity Karlovy vydala tento týden o Palachovi vyčerpávající studii. Obsahuje i vaši práci. Neberte to jako výčítku, ale proč tak pozdě? Totalita skončila před dvaceti a Palach se upálil přesně před čtyřiceti lety.

Jak jsem už říkal - jde o natolik problematické téma, které se vymyká ze všech stereotypů a vzorců chování, že to může být pro historika až neuchopitelné. Navíc archivní dokumenty nebyly přístupné. Odtajněny byly teprve před devíti lety.

* A co jste v archivech objevil? Vedla Jana Palacha k upálení jakási i vlastenecká výchova rodičů, o níž se studie zmiňuje?

Hlavním impulzem bylo vojenské obsazení Československa. Palach byl dvakrát v Sovětském svazu, znal Sověty ze společných pracovních brigád. S některými studenty si i dopisoval. Když nás obsadily okupační tanky, prožíval obrovské zklamání. Určitě větší než jeho kamarádi ze studií.

* Byl citlivější než oni?

Jakákoliv nespravedlnost se mu přičila. O to větší šok zažíval při okupaci. Ještě větší trauma měl ale z postupné rezignace společnosti. Z neúspěchu studentské stávky... Jeho spolužáci a kamarádi vzpomínají, že těmito otázkami doslova žil. Velmi ho to trápilo - proto se pouštěl do dlouhých debat, jak reagovat na politickou situaci. Vidíte, a přesto na Palachovi nikdo z jeho kamarádů nepozoroval, že se připravuje k tak tragickému konci.

* Jak si to vysvětlujete?

Jan Palach byl dost uzavřený a do jisté míry samotářský. Na druhé straně měl mimořádný zájem o veřejné věci.

* Kdy se podle vás rozhodl upálit?

Zlom u něj nastal nejspíše v listopadu osmašedesát. Po neúspěšné okupační stávce vysokoškoláků, na níž studenti požadovali odchod sovětských vojsk i zkompromitovaných československých politiků. Tedy zhruba dva měsíce před šestnáctým lednem devětašedesát. Přemýšlel, jak dostat společnost do podobného stavu, v jakém byla při spontánních protestech lidí v prvním týdnu po okupaci. Nakonec dospěl k názoru, že nejlépe k tomu pomůže veřejným upálením se.

* I teď to zní nadměru drsně...

Chtěl vyvolat celonárodní odpor k okupaci. A k tomu byl ochoten obětovat doslova vše.

* V pouhých jedenadvaceti letech...

Na svůj věk byl mimořádně sečtělý, i když samozřejmě i naivní. Což ale souvisí právě s tím věkem. Takže doufal v něco, co se vlastně ani nemohlo splnit - i když bezprostřední ohlas jeho oběti byl mimořádný. Několikrát mi přišlo na mysl, že jde o novodobé hamletovské drama ve vsí jeho síle. Král je odnesen, pohřben se vším, co symbolizoval... i s požadavky, kvůli nimž zemřel.

* Palach zanechal vzkaz: „Naše skupina se skládá z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni se dát za naši věc upálit. Já jsem měl tu čest vylosovat si jednotku, a tak jsem získal právo... nastoupit coby první pochodeň.“ Existovala ona skupina - a Palach o ní hovořil do posledního dechu -, anebo chtěl zmínkou o ní vygradovat svůj protest?

Vyšetřování kriminalistů - a na případu jich pracovaly stovky - existenci skupiny nepotvrdilo. A proč psal Palach o skupině? Podle všeho proto, aby zesílil tlak na režim. Aby vytvořil hraniční situaci protestů, které by nekončily jeho sebeupálením. V posledním dopise studentskému vůdci Lubomíru Holečkovi Palach napsal: „Dávám vám do ruky nové trumfy. Doufám, že jich využijete.“ I tohle dokazuje, že jeho motivy byly politické. Vytkl si cíle, které byly z jeho pohledu splnitelné a jimž každý rozuměl - usiloval mimo jiné také o svobodu médií.

* A kam zařadit Jana Zajíce. Ten se Janem Palachem jen inspiroval?

Jednoznačně. Zúčastnil se hladovky mladých lidí na místě, kde se Palach upálil. Zajíc uvažoval stejně jako Palach. Měl pocit, že vše se vyvíjí do ztracena, a že když se upálí další člověk s jasným odkazem na Palacha, tak se třeba vláda pohne k tomu, aby byly požadavky studentů splněny. Zajíc byl Palachovi dost podobný, i když Zajíc byl katolík a Palach vyrůstal v rodině s evangelickými kořeny. Rozdíl byl i v tom, že zatímco Palach se o svém činu nezmínil ani slůvkem, Zajíc o tom na šumperské střední škole řekl mnoha lidem. Většina však nevěřila, že je něčeho podobného schopen.

* Pokud vím, tak se Jan Zajíc upálil na stejném místě jako Palach.

Nevyšlo mu to. Národní muzeum bylo zavřené, takže se připravil v jednom z domovních průchodů. Když ale vypil žiravinu a zapálil se, tak na Václavské náměstí už nedoběhl. Rychle zemřel a jeho čin už neměl příliš velký ohlas.